

ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ НОВОГО ТИПУ

УДК 37.014.6-016:
504(477.43)

Сьогодні всі навчальні заклади в м. Хмельницькому мають профіль і допрофільне навчання. Проте Технологічний багатoproфільний ліцей м. Хмельницького імені Артема Мазура займає специфічну нішу, адже це єдина установа в регіоні, яка з 2002 р. має власну унікальну структуру допрофільного та профільного навчання. Сучасна освітня реформа передбачає створення такої педагогічної системи, яка б кожному учню дала можливість повної самореалізації своїх здібностей і талантів. Саме тому профіль навчання в сучасній шкільній практиці змінить соціальну активність учнів – вони стануть більш відповідальними і незалежними у виборі майбутньої кар'єри.

Ключові слова: допрофільна освіта, здібності учнів, компетентність, особистість, профільна освіта.

**Олена
КЕНЦ**

Директор
Технологічного
багатoproфільного
ліцею з
загальноосвітніми
класами
м. Хмельницького
імені Артема Мазура

Сучасна реформа освіти має на меті створення такої педагогічної системи, яка б кожному учневі дала можливість повної самореалізації свого покликання, здібностей, талантів. Саме тому долучення ідей профільного навчання до сучасної шкільної практики змінить соціальну активність школярів – вони стануть більш відповідальними та самостійними у виборі майбутньої професії.

Профільне навчання – це вид диференційованого навчання, який передбачає врахування освітніх потреб, нахилів, здібностей учнів, створення умов для навчання старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення, що уможливилось шляхом зміни цілей, змісту, структури та організації навчального процесу.

Профілізація дає шанс на створення у закладах нового типу умов для диференційованого навчання старшокласників, забезпечення їх усвідомленням вибором майбутньої професії.

ДОПРОФІЛЬНА ПІДГОТОВКА ТА ПРОФОРІЄНТАЦІЙНА РОБОТА

Основою реалізації програми профільного навчання є допрофільна підготовка та профорієнтаційна робота серед учнів 8–9 класів, спрямована на свідомий вибір подальшого профілю навчання. Однак допрофільну підготовку не слід сприймати як період, коли дитині потрібно починати посилено вивчати певні науки. Навпаки, восьмикласник чи дев'ятикласник має спробувати себе в усьому, ознайомитися з різними спецкурсами і лише потім визначитися, що йому до душі. Для цього в межах експерименту в ліцеї у 8 класах запроваджено ознайомчі курси різного спрямування, які мають логічне продовження у 9 класі. Реалізацію такого підходу уможливило ефективне використання годин варіативної частини навчального плану.

Для забезпечення своєчасної оцінки комплексу індивідуальних особливостей підлітків щодо їхньої готов-

ності до профільного навчання в ліцеї створено систему психологічної служби та профорієнтації учнів. Зусиллям цих служб серед учнів 8–9 класів проведено анкетування, низку тестувань, психолого-педагогічні семінари, консиліуми тощо (див. схему 1).

У 9 класах запроваджено курс «Основи вибору професії», спрямований на соціальну адаптацію випускника в суспільстві (див. схему 2).

У ліцеї здійснюється якісна профорієнтаційна робота. Щороку учні 9–11 класів беруть участь у ярмарку професій, проводяться тижні професії, екскурсії на виробництво та зустрічі з ветеранами праці. Створено зал професійної орієнтації випускників, де учні мають можливість ознайомитися з різним напрямками навчання та обрати навчальний заклад.

Ретельно вивчивши нахили та здібності учнів 9 класів, максимально врахувавши потреби учнів у вивченні предметів різного спрямування, творчою групою педагогів ліцею створено модель організації допрофільної підготовки учнів (див. схему 3). У межах реалізації цієї експериментальної програми допрофільної підготовки керівники методичних об'єднань та адміністрація ліцею регулярно здійснюють детальний аналіз ефективності та якості викладання ознайомчих курсів. За результатами аналізу навчального процесу виявили рівень доступності та якості викладання курсів та визначено необхідну кількість навчальних годин для їх викладання.

Допрофільні курси в 9 класах допомогли учням змінити своє ставлення до навчання (воно стало більш відповідальним) та обрати майбутній профіль.

СТРУКТУРА ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ В ЛІЦЕЇ

Відповідно до положень Концепції профільного навчання в старшій школі, затвердженої наказом

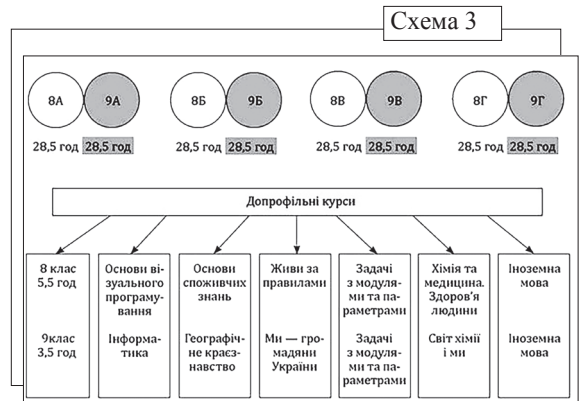
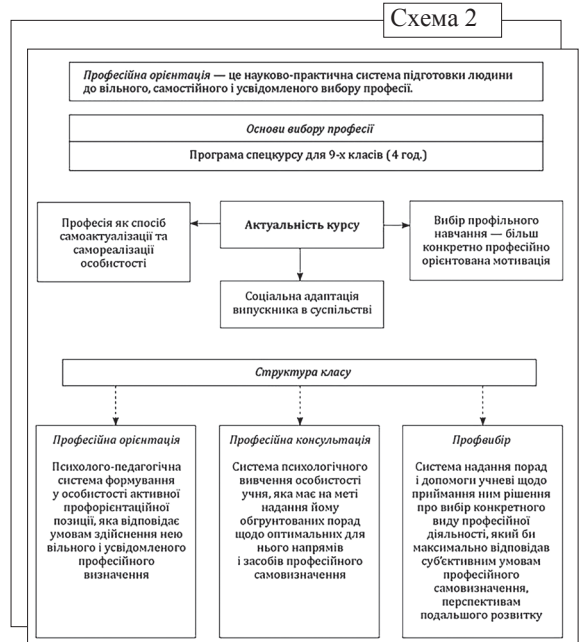
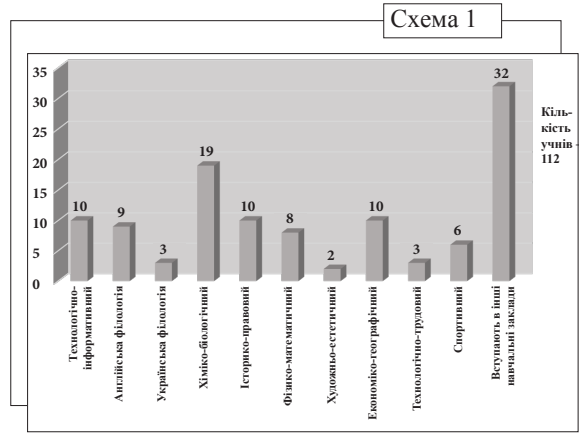

Схема 4

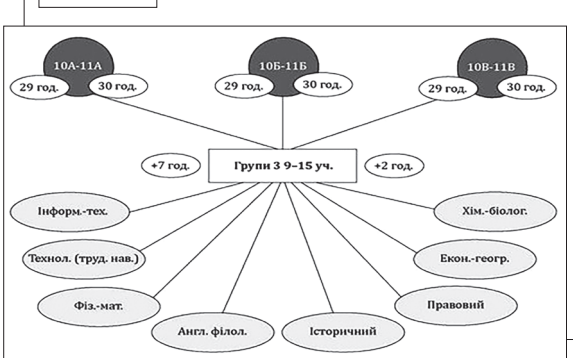

Схема 5

Схема 6

профільному ліцеї є кілька напрямів профільного навчання (див. схему 4).

Згідно з умовами експерименту в ліцеї запроваджено міжкласову диференціацію, яка передбачає поділ учнів 10–11 класів на профільні групи від 8 до 15 осіб для поглибленого вивчення обраних учнями навчальних предметів (див. схему 5).

У трьох 10 і трьох 11 класах функціонує 15 профільних груп, де навчаються учні з трьох паралельних класів. Наприклад, у групі історичного профілю навчаються 3 учні 10-А класу, 3 учні 10-Б класу і 2 учні 10-В класу. Трирічний досвід такого підходу свідчить, що навчання за цією системою не лише розкриває творчі здібності та нахили учнів, і допомагає їм якісно підготуватись до вступу у вищі навчальні заклади й усвідомлено обрати майбутню професію.

Результатом запровадження в Технологічному багатoproфільному ліцеї імені Артема Мазура системи міжкласових профільних груп є максимальне задоволення освітніх потреб учнів, ґрунтовна допрофесійна підготовка старшокласників, оволодіння інформаційною грамотністю, можливість розкрити та реалізувати нахили та здібності ліцеїстів.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОБОТИ ПРОФІЛЬНИХ ГРУП

Важливою умовою якісного профільного навчання є навчально-методичне забезпечення. Воно передбачає розробку спеціальних навчальних програм курсів, забезпечення профільного навчання відповідними підручниками, навчально-методичними посібниками, засобами навчання тощо.

У Технологічному багатoproфільному ліцеї імені Артема Мазура профільне навчання здійснюється за чітко визначеною системою (див. схему 6).

Основна робота ліцею ґрунтується на програмах, затверджених Міністерством освіти і науки України для базового та профільного рівнів. Втім для

Міністерства освіти і науки України від 11 вересня 2009 р. № 854 профільне навчання у 10–11 класах здійснюється за такими основними напрямками: суспільно-гуманітарний, філологічний, художньо-естетичний, природно-математичний, технологічний, спортивний.

Що пропонує учням експериментальний навчальний заклад? У Технологічному багато-

окремих курсів за вибором педагога закладу створили авторські програми, які мають гриф Міністерства освіти і науки України. Крім того, використовуються адаптовані програми окремих курсів за вибором.

Важливим фактором успішності навчального процесу є забезпечення учнів профільних груп підручниками. Так, *учнів 10 класів* забезпечено підручниками в середньому на **85%**, *учнів 11 класів* – на **90%**. Окремі профільні групи користуються авторськими підручниками, створеними вчителями, які працюють у цих групах. Ці підручники пройшли апробацію та експертизу науково-методичної ради обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

КАДРОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Велике значення для організації профільного навчання має кадровий потенціал навчального закладу. Адміністрація ліцею забезпечує викладання профільних курсів за вибором кваліфікованими кадрами. Кадровий склад профільного навчання ліцею є таким:

- доктор наук – **1**;
- кандидати наук – **3**;
- учителі-методисти – **12**;
- старші вчителі – **13**;
- відмінники освіти України – **9**;
- учителі вищої категорії – **14**;
- учителі I категорії – **10**.

Педагоги ліцею творчо працюють з обдарованими дітьми, готують їх до участі в предметних олімпіадах та захисті МАН, вміло застосовують інноваційні методи та технології навчання, є авторами та співавторами програм і наочних посібників, дидактичних і тестових матеріалів для роботи в профільних групах.

АЛГОРИТМ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ПРОФІЛЬНИХ ГРУП

Технологічний багатопрофільний ліцей імені Артема Мазура працює за експериментальним навчальним планом. Під час його складання за рахунок окремих спецкурсів та курсів за вибором максимально забезпечено поглиблене вивчення навчальних предметів кожного профілю. Це уможливила варіативна складова навчального плану, яка доповнює та розширює основний курс профільних предметів.

Варіативна частина навчального плану для 10–11 класів складається з 44 курсів за вибором та 23 навчальних годин, виділених на індивідуальну роботу з учнями (див. схему 7).

Складання розкладу занять важливо починати з профілів, оскільки їх впровадження передбачає поділ на групи.

Ми користуємося таким алгоритмом:

- 1) закласти поділ на групи;
- 2) врахувати, що уроки проводяться одночасно в усіх профілях;
- 3) поєднати уроки в пари;
- 4) заняття проводити в профільних кабінетах.

Наприклад, профільні групи 10 класів працюють на 2–3 уроках у понеділок, вівторок і четвер. Сім профільних груп 11 класів – на 4–5 уроках у ті самі дні тижня.

Вагомою складовою експериментальної діяльності навчального закладу є матеріально-технічна база, яка забезпечує якість профільного навчання. У ліцеї створено профільні кабінети, проте, на жаль, ще не всі з них повністю відповідають сучасним вимогам. Тож педагогічний колектив ліцею наразі плідно працює над їхнім оснащенням новітніми технічними засобами навчання.

Схема 7

	інф.-техн.		тех.праці		фіз.-мат.		іноз.фіз.		викон.геср.-геогр.		хім.-біо		істор.	правов.	іст.-прав.
	10	11	10	11	10	11	10	11	10	11	10	11			
1 Окремі питання поглибленого вивчення інформатики	4	4													
2 Приклади математики					1	1									
3 Вибрані питання алгебри та початків аналізу		2			3	3			2	2					
4 Методи розв'язання рівнянь, нерівностей і систем	2				3	3									
5 Географічне краєзнавство									2	2					
6 Вибрані питання поглибленого вивчення англійської мови							3	3							
7 Навчальна мова							2	2							
8 Краєзнавство															3
9 Економіка								3	1						
10 Основи хімічного аналізу										1					
11 Розв'язування задач з хімії											1				
12 Вибрані питання поглибленого вивчення біології										3	0	2			
13 Основи хімічних технологій			2	1											
14 Основи дизайну				2											
15 Основи загальної хімії											0,5				
16 Хімія високомолекулярних сполук											0,5				
17 Вибрані питання біоорганічної хімії												1			
18 Загальна географія світу									3						
19 Вибрані питання поглибленого вивчення хімії										3	1				
20 Вибрані питання поглибленого вивчення фізики					3	2									
21 Креслення	1														
22 Краєзнавство (іноземна мова)							1	1							
23 Грава людини												1			
24 Історія держави і права України												2	2	1	
25 Бізнескурс англійської мови								1							
26 Основи теорії держави і права														2	
27 Українське краєзнавство (історія)												1	1		
28 Економіка швейної справи			5												
29 Вибрані питання поглибленого вивчення історії України												2	2	2	
30 Основи сучасного виробництва					3										
31 Історичне краєзнавство													1		
Курси за вибором															
1 Креслення		1													
2 Основи дизайну			1												
3 Хімія і побут				1											
4 Приклади фізики					1	1									
5 Бізнескурс англійської мови							1								
6 Основи підприємницької діяльності									1						
7 Хімія і здоров'я											1				
8 Історичне краєзнавство															1
9 Ветика харчових											1				
10 Екологія людини											1				
11 Політична географія									1						
12 Комплексні числа та їх застосування						1									
13 Власна справа								1							
Індивідуальні заняття, факультативи	2	2	1	2	0	2	2	2	0	2	0	2	2	2	2

МОНІТОРИНГ УСПІШНОСТІ

Для успішної реалізації експериментальних завдань адміністрація ліцею систематично проводить *моніторинг успішності дітей, які навчаються у профільних групах*. Результати моніторингу за 2014/15 та 2015/2016 навчальні роки такі: за два роки навчання в учнів 10–11 класів переважає високий і достатній рівні.

Однією з важливих ділянок експериментальної діяльності ліцею є робота з обдарованою молоддю. Протягом останніх трьох років ліцей тримає лідерство серед шкіл нового типу міста та області за результатами олімпіад та конкурсів МАН. До того ж саме учні профільних груп є активними учасниками та переможцями таких конкурсів, і цей показник кожного року зростає.

Показовими є й результати ЗНО та кількісний показник вступу до вищих навчальних закладів учнів ліцею. Так, більшість учнів, які навчалися у профільних групах, склали ЗНО з профільних дисциплін на високому й достатньому рівнях.

СПІВПРАЦЯ З ВИЩИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ

У ліцеї організовано міжгалузеву співпрацю з вищими навчальними закладами III рівня акредитації: Кам'янець-Подільським національним університетом, Острозькою академією, Українською академією банківської справи. Найтіснішою є співпраця ліцею з Хмельницьким національним університетом. На базі цього навчального закладу успішно функціонує кафедра прикладної математики, викла-

дачі якої читають спецкурси та курси за вибором у профільних групах, працюють з обдарованими дітьми.

Технологічний багатопрофільний лицей імені Артема Мазура у межах своєї експериментальної діяльності налагодив партнерські відносини з Київською гімназією № 290, Київською гімназією № 143, Старокостянтинівською гімназією поглибленого вивчення іноземних мов. Лицей співпрацює з лабораторіями дидактики, профільного навчання та профконсультацій, хімічної та біологічної освіти Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України (НАПН України).

Досвід експериментальної діяльності Технологічного багатопрофільного лицю імені Артема Мазура щодо організації допрофільної підготовки та профільного навчання описано й опубліковано в науковому збірнику анотованих результатів науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України.

На особливу увагу заслуговують результати вступу випускників лицю в 2009 р. (випуск перших профільних груп). Слід зазначити, що з 67 випускників 11 класів 60 вступили до вищих навчальних закладів: 30 із них – на бюджетну форму навчання, 23 – контрактну форму, 4 – заочну форму навчання. Ще 7 учнів вступили до середніх спеціальних навчальних закладів. Більшість випускників (53 особи) вступили до вищих навчальних закладів відповідно до профілю навчання.

У 2016 р. 88% випускників вступили до вищих навчальних закладів відповідно до профілю, з них 75% – на бюджетну форму навчання.

Ще одним важливим результатом перших кроків експериментальної діяльності лицю є розширення географії навчання випускників профільних класів та груп. Випускники лицю стали студентами найпрестижніших вузів України, обравши спеціальності, які логічно продовжили їхнє профільне навчання в лиці.

Отже, ми впевнені, що обрали правильний шлях, адже школа створена для учня, для розвитку його творчих здібностей та обдарувань. Учень самостійно

обиратиме предмети, а здобуті в профільній школі знання допоможуть йому стати професіоналом.

Як свідчить світовий досвід, *майбутнє – за профільною школою. У цьому переконанні й вчителі-практики інноваційних навчальних закладів міста Хмельницького.*

Елена Кенц

Профильное обучение в учреждениях нового типа

В настоящее время все учебные заведения в г. Хмельницком имеют профиль и допрофильное обучение. Технологический многопрофильный лицей г. Хмельницкого имени Артема Мазура занимает специфическую нишу, ведь это единственное учреждение в регионе, которые с 2002 г. имеет собственную уникальную структуру допрофильного и профильного обучения. Современная образовательная реформа предусматривает создание такой педагогической системы, которая каждому ученику даст возможность полной самореализации своих способностей и талантов. Именно поэтому профиль обучения в современной школьной практике изменит социальную активность учащихся – они станут более ответственными и независимыми при выборе будущей карьеры.

Ключевые слова: допрофильное образование, способности учеников, компетентность, личность, профильное образование.

Olena Kents

Profile preparation in the establishments of a new type

Nowadays there is no educational establishment in Khmelnytskyi not containing the profile and preprofile teaching. The Khmelnytskyi Technological multiprofile lyceum named after Artem Mazur is one of those that has been implementing it since 2002. This is the only establishment in the region having a rather interesting and unique structure of preprofile and profile teaching. Modern educational reform sets the objective to create such kind of pedagogical system, where each student would obtain the possibility for a full selfrealization of all the abilities and talents. That is why the attaching of the profile teaching ideas to the modern school practice will change the students' social activity. They will become more independent while choosing their future career and more responsible for their life.

Keywords: pre profile education, pupil's abilities, competence, personality, professional education.